

Т.Я. Старасценка (г. Мінск)

ДЫЯЛАГІЗАЦЫЯ МАСТАЦКАГА ДЫСКУРСУ ІВАНА НАВУМЕНКІ

Мастацкі дыскурс Івана Навуменкі ўключае знешні і ўнутраны аспекты дыялагізацыі. Знешні дыялог рэалізуецца пісьменнікам праз сутворчасць з чытачом дзякуючы трапеічным сродкам, сярод якіх важную ролю адыгрывае метафара. Унутраны дыялог выяўляецца ў кантамінацыі аўтарскага і няўласна-простага маўлення. Разгледзім гэтыя аспекты на канкрэтных прыкладах.

Метафара І.Навуменкі з'яўляецца акумулятарам аўтарскага бачання свету, маркёрам імпліцытнага сэнсу. Гэты троп займае прамежкавае становішча паміж параўнаннем і сімвалам. Метафара вынікае з параўнання – такога меркавання прытрымліваюцца В.І. Іўчанкаў [1, с. 202], М.Я. Цікоцкі [4, с. 64], В.П. Масквін [3, с. 188], а яе найбольшай ступенню развіцця, на думку У.В. Колесава, з'яўляецца сімвал [2, с. 248]. У метафары як трапеічнай адзінцы вылучаецца суб'ект параўнання, аб'ект лексічна не выражаны і асэнсоўваецца рэцыпіентам. Імплікацыя аб'екта робіць зразумелымі метафары толькі ў сінтагматычным размяшчэнні. Асабліва выразна кантэкстуальная залежнасць праяўляецца ва ўласна субстантыўных метафарах І.Навуменкі, якія арганізуюць імпліцытнае значэнне на ўзроўні слова ў сінтагматычным размяшчэнні:

У памятнае лета пясчаны пагорак, як і ўсё навакольнае поле Далёкага Ляда, быў засеяны грэчкай. Калі грэчка зацвіла, вынік малюнак незвычайны, ніколі нікім не бачаны. Здавалася, разлягаецца кругом белае, малочнае мора. Звінела мора прыцішанай, зладжанай музыкай: мільёны пчол раптам зляцеліся на воле. На кожнай сцяблінцы, у кожнай развілцы белага суквецця па пчале! Ад густога мядзвянага паху, які плыў з грачнёвага поля, кружылася галава... ("Срэбраныя імхі").

У прыведзеным прыкладзе макракантэксту праявіліся страфы ўласна субстантыўныя метафары *мора*, *музыка* ствараюць адпаведны мастацкі вобраз. Аб'екты падказваюцца чытачу самім пісьменнікам: слоўнае акружэнне дазваляе ўспрымаць бязмежнае поле грэчкі як мора, а гул пчол – як зладжаную музыку. Чытачу застаецца толькі прымаць (або не прымаць) такую мастацкую трансфармацыю свету. Далучаючы рэцыпіента да свайго светаўспрымання, І.Навуменка, тым не менш, адзначна не навязвае ўласнай пазіцыі. Мадальнае слова *здавалася* выражае толькі пэўны пункт гледжання, які можа і не супадаць з чытацкім разуменнем.

Унутраны дыялог мастацкага дыскурсу І.Навуменкі рэалізуецца на ўзроўні маўленчай кантамінацыі аўтара і персанажа, якая мадыфікуецца ў разнастайных формах няўласна-простага маўлення. Стылю пісьменніка характэрны прыныцы аўтасемантыі – адноснай ізаляванасці сказаў, калі чытач выразна адчувае думкі і пачуцці героя. У мастацкіх творах

І.Навуменкі няўласна-простае маўленне часта ўводзіцца ў аўтарскі кантэкст пыталымі сказамі, што адразу выяўляе эмацыянальнасць персанажа, яго роздум:

Тады, калі намерла ўжо яе дзяўчынка, атрымала Мар'я ліст з далёкай кубанскай станіцы. Пісала Хведзькава маці, звала жыць да сябе. Але хіба паедзеш?.. (“Іван ды Мар’я”); *Яна* (Жэня. – Т.С.) *даволі часта бывала ў іх дома, але ён* (Кастравіцкі. – Т.С.), *заўжды заняты сваім, як бы не заўважаў яе. Што ён пра яе ведае?* (“Вальс кветак”); *Пра гэта мала хто ведаў і, бадай, найлепш – жонка. Так, найбольш яна. Ці зразумела, ці адчула яна яго* (Кастравіцкага. – Т.С.) *дарэшты?..* (“Вальс кветак”); *Праз дзень ці два пасля таго, як яна* (Рыта. – Т.С.) *убачыла Вігдароўскага на вакзале, яе сталі адольваць сумненні. Ці любіць ён яе? Ці меў права абразіцца, калі ўбачыў з мужам?* (“Сукенка Ларэлі”); *Назаўтра Цімафей Рыгоровіч устаў рана – разам з сястрой. Не проста і справа было сабрацца на сенажаць. Па-першае, што апрацуць?* (“Мульменкаў сад”).

Як відаць з прыведзеных прыкладаў, кантамінацыя маўлення аўтара і персанажа адбываецца ў праяўных творах аб’ектыўнага апавяду (ад 3-й асобы), што стварае дыялог.

Такім чынам, мастацкі дыкурс І.Навуменкі вызначаецца знешняй (паміж аўтарам і чытачом) і ўнутранай (паміж аўтарам і персанажам) дыялагізацыяй, якая мае адпаведныя моўныя сродкі выражэння.

Спіс літаратуры

1. Ивченков, В.И. Лингвистическая организация текста: В творческой лаборатории Владимира Короткевича / В.И. Ивченков. – Минск: БГУ, 2002. – 211 с.
2. Колесов, В.В. Философия русского слова / В.В. Колесов. – СПб.: ЮНА, 2002. – 448 с.
3. Москвин, В.И. Выразительные средства современной русской речи: Тропы и фигуры. Терминологический словарь-справочник. – М.: Едиториал УРСС, 2004. – 248 с.
4. Цікоцкі, М.Я. Сугучнасць слоў жывых...: нататкі па стылістыцы мастацкай літаратуры / М.Я. Цікоцкі. – Мінск: БДУ, 1981. – С. 62 – 116.